

VALORI ȘI PRINCIPII ETICE ÎN ASISTENȚA SOCIALĂ

Maria BULGARU, Oleg BULGARU

Universitatea de Stat din Moldova

Interesul sporit pentru studiul valorilor este determinat în societatea contemporană de mai mulți factori, un rol important aparținând schimbărilor semnificative produse în normele sociale și extinderii proceselor de globalizare. Concomitent cu multiplicarea interdependențelor dintre popoare la toate nivelurile crește necesitatea ca asistenții sociali să-și revadă cunoștințele și practicile locale prin prisma evenimentelor și perspectivelor internaționale, marcate, în mod firesc, de dimensiuni interculturale. Asistența socială internațională deține, în condițiile actuale, un rol important în consolidarea valorilor democrației, justiției/echității sociale și în implementarea convențiilor internaționale referitoare la drepturile omului, la prevenirea conflictelor și menținerea păcii prin promovarea integrării culturale globale. În articol sunt analizate mai multe clasificări ale valorilor asistenței sociale, fiind evidențiate un set de valori fundamentale, abordate și ca principii morale de bază, care exprimă totalitatea exigențelor de conduită morală corespunzătoare activității asistentului social, precum: respectul valorii înăscute și demnității fiecărei ființe umane (persoane asistate); recunoașterea dreptului persoanei asistate la autodeterminare; acceptarea; individualizarea; toleranța; obiectivitatea; confidențialitatea; justiția socială; integritatea profesională, recunoscute ca valori esențiale de toate codurile etice/deontologice ale asistenței sociale.

Cuvinte-cheie: valori, principii etice, respect pentru persoană, autodeterminare, acceptare, individualizare, toleranță, confidențialitate, justiție socială, integritate profesională.

THE VALUES AND ETHICAL PRINCIPLES OF SOCIAL WORK

The increased interest for the study of values in contemporary society is determined by many factors, an important role belonging to the significant changes in social norms and extend the processes of globalization. Along with multiplication interdependencies between people at all levels, increases the need for social workers to review their local knowledge and practices through the events and international perspectives, marked, naturally, the intercultural dimension. International social work has, in actual conditions, an important role in strengthening democratic values, social justice/equity and the implementation of international conventions on human rights, conflict prevention and peace by promoting global cultural integration. The authors analyze several classifications of social values, making in evidence a set of fundamental values approached as a basic moral principles that expresses the requirements for ethical conduct adequate to the activity of social worker: respect the inherent dignity and worth of the person (assisted person); respect the right of assisted person to self-determination; acceptance; individualization; tolerance; objectivity; confidentiality; social justice; professional integrity, recognized as essential values by all codes of ethics.

Keywords: values, ethical principles, respect of individual, self-determination, acceptance, individuality, tolerance, privacy, social justice, professional integrity.

Societatea contemporană este marcată de o schimbare semnificativă a valorilor și normelor sociale. Multe din cele ce erau considerate cu câteva decenii în urmă ca inacceptabile astăzi sunt văzute în ordinea lucrurilor. Se creează impresia că ne aflăm în pragul nașterii unui nou tip de cultură, bazată pe idei cu totul diferite despre bine și rău, frumos și urât. Din zi în zi mai insistent pe treapta superioară a ierarhiei valorice sunt situate valorile economice. Totul se transferă în valoare monetară, totul se vinde și se cumpără. Strategiile consumatorii inspiră omului ideea că cu ajutorul banilor pot fi procurate toate celelalte valori. Or, pe lângă criza economică, lumea contemporană riscă o criză și mai gravă – cea a valorilor sale. În acest context, Jean-Claude Mignon, Președintele Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE), declara în ajunul Zilei Europei: „Europa se află într-o perioadă de mare incertitudine. Cetățenii nu au încredere în politică, ei se simt dezorientați, în timp ce liderii lipsiți de scrupule profită de această slăbiciune pentru a obține avantaje politice incitând la ură și promițând miracole care subestimează toate realizările sociale, economice și politice ale continentului nostru. Într-un moment de incertitudine, avem nevoie de o mai multă Europă – Europa valorilor universale. Astăzi se cere să lucrăm mai mult ca oricând pentru a consolida valorile democratice, pentru a reafirma importanța valorilor fundamentale ale Convenției europene a drepturilor omului” [19].

Un factor important care sporește interesul pentru studiul valorilor îl reprezintă procesele de globalizare, care influențează toate societățile și domeniile din cadrul acestora, inclusiv sistemele de asistență socială. Multiplicarea interdependențelor dintre diferite popoare, națiuni, etnii implică în condițiile globalizării un șir

de probleme ce țin de necesitatea comparării permanente cu ceilalți, identificării diferențelor și similitudinilor modelelor culturale, axiologice etc. Concomitent cu puternicele procese integratoare la toate nivelurile, în ultimele decenii s-a renăscut interesul față de asistența socială internațională [4, p.54-87], care, în opinia lui N.Ahmadi, fiind de natură comparativă, „poate și ar trebui să joace un rol important în consolidarea democrației, justiției sociale și în implementarea convențiilor internaționale referitoare la drepturile omului, eliminarea discriminării femeilor, la drepturile copiilor și altele, la fel ca și prevenirea conflictelor și menținerea păcii prin promovarea integrării culturale globale” [17, p.13]. Interdependența globală contemporană impune necesitatea ca asistenții sociali să-și revadă cunoștințele și practicile locale prin prisma evenimentelor și perspectivelor internaționale pentru a se simți mai bine echipați în desfășurarea activităților lor, care, firește, vor avea dimensiuni interculturale, dacă mai ținem cont și de intensificarea torentelor migratorii, caracterizate la etapa actuală de o creștere semnificativă a eterogenității culturale. În asemenea condiții, asigurarea unei comunicări și a unui contact nonconflictual presupune înțelegerea și acceptarea reciprocă a valorilor împărtășite de fiecare popor, etnie, grup profesional etc.

Termenul „valoare” are o varietate de interpretări și sensuri. După cum menționa N.Timms [25, p.107], în literatura publicată în anii ‘70 au fost sesizate 180 de definiții diferite ale valorii. Chiar dacă conținutul acestui termen mai rămâne în unele privințe vag, acoperind în continuare o arie variată de înțelesuri, totuși el exprimă în primul rând semnificația pozitivă a unui obiect, fenomen, comportament oarecare. Astfel, din mai multe dicționare sesizăm că: **valoare** înseamnă ceea ce face o persoană să fie demnă de prețuire, de stimă etc., din punct de vedere moral, intelectual, profesional; ceea ce este considerat adevărat, bun, frumos etc. după criteriile personale sau general admise și servește ca element de referință sau ca principiu moral [22]; însușirea unor lucruri, fapte, idei, fenomene de a corespunde necesităților sociale și idealurilor generate de acestea [11]; persoană cu calități remarcabile, deosebite; ființă (sau lucru) care are importanță deosebită etc. (Din fr. *valeur*, lat. *valor*, it. *valore*, lat. *valor*. [9]).

În viața cotidiană valorile sunt întrebuințate adesea cu sensul de credințe/convingeri religioase, morale, culturale, politice sau ideologice, de asemenea și de principii, atitudini, opinii sau preferințe. În accepțiunea cea mai frecventă în științele socioumanistice, valorile înseamnă principii generale și abstracte despre ceea ce este important și prețuit în viață, despre cum trebuie oamenii să se comporte și să aprecieze situațiile, evenimentele, persoanele, precum și obiectele sociale și naturale. Astfel de principii sunt: bunătatea, adevărul, dreptatea, libertatea, cooperarea, competiția, realizarea de sine. Valorile constituie elemente definitorii pentru viața socială, realități lăuntrice, imposibil de observat în mod direct, ci doar prin manifestările lor, identificate atât prin comportamente, cât mai ales prin atitudini, acestea din urmă fiind expresia directă a valorilor [27, p.253]. P.Smith și S.Schwartz evidențiază cinci aspecte importante care definesc valorile: 1) Valorile sunt idei (credințe), dar nu unele reci, ci infuzate de simțuri; 2) Valorile se referă la scopurile dezirabile (de exemplu, egalitatea) și la moduri de conduită prin care se promovează respectivele scopuri (corectitudine, ajutor etc.); 3) Valorile transcend acțiuni și situații specifice (supunerea, de exemplu, se practică la școală, la locul de muncă, în familie, cu prietenii sau cu străinii); 4) Valorile servesc drept standarde de selecție și evaluare a comportamentelor și evenimentelor; 5) Valorile se ordonează atât la nivel societal, cât și individual, după importanța uneia față de alta, formând sisteme de valori [24, p.80].

Orice profesie este axată pe un sistem de valori care îi nuanțează misiunea socială și direcționează activitatea persoanelor care o exercită. Din această perspectivă, potrivit opiniei lui B.Brown, „nici un alt domeniu, poate cu excepția notabilă a filosofiei, nu e preocupat atât de profund de problema valorilor, precum este domeniul și, în general, profesia asistenței sociale” [16, p.12]. Termenul „valori în asistența socială” este întrebuințat într-un sens larg, referindu-se la „o serie de convingeri despre ceea ce este considerat a fi demn și valoros în contextul asistenței sociale: opinii generale despre natura unei societăți bune, principii generale despre cum să obții aceasta prin acțiuni și prin calități sau trăsături dezirabile ale specialiștilor” [3, p.17].

Valorile sunt esențiale pentru practica asistenței sociale, ajutând asistenții sociali să selecteze cele mai reușite modalități de relaționare cu beneficiarii lor. Valorile asistenței sociale, chiar dacă pe parcursul dezvoltării societății au suportat unele schimbări, totdeauna au fost orientate spre promovarea solidarității, grijii față de alții, includerii și acceptării altora, echității sociale și demnității individului.

Valorile se intersectează cu un șir de concepte importante (atitudinea, idealul, interesul), inclusiv cu normele, dar nu trebuie confundate cu acestea. **Norma** (lat. *norma*, fr. *norme*, germ. *Normen*) exprimă regula, dispoziția etc. obligatorie, fixată prin lege sau prin uz; ordinea recunoscută ca obligatorie sau recomandabilă

[9,11,22]. Nivelul de generalitate al valorii este net superior normei. Valoarea servește ca bază orientativă pentru mai multe norme sociale. Normele sociale ne spun cum să ne comportăm în împrejurări date, fără a constitui însă imbolduri ale organizării vieții pe termen lung. Valorile sunt standarde ale dezirabilității, aproape independente de situațiile specifice. Aceeași valoare poate fi punct de referință pentru mai multe norme particulare. Valorile sunt și ele prescrieri ale modului de comportament, însă mai generale decât normele. Caracterul valorilor diferă de caracterul imperativ al normelor. Valorile sunt mai plastice, mai „tolerante”, mai predispușe spre acceptarea diferențelor.

Asistenții sociali se confruntă zilnic cu nevoia de a lua decizii morale, ceea ce cere ca ei să posede un vast orizont științific, dar și să cunoască bine valorile profesiei, de asemenea să-și clarifice bine valorile personale, pe care să le raporteze la valorile profesiei, societății. Asistenții sociali trebuie să-și asume răspunderea pentru consecințele acțiunilor lor în conformitate cu valorile fundamentale, cu principiile etice generale ale asistenței sociale, reflectate în codurile ei deontologice.

Principiu înseamnă element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc.; regulă sau normă de acțiune, de comportare, de apreciere etc., căreia i se conformează (sau ar trebui să i se conformeze) un individ sau un grup social. (Din lat. *principium*, fr. *principe*, germ. *Prinzip*, it. *principio* [9,10,22]).

În Codul Etic al Asociației Britanice a Asistenților Sociali (BASW) principiile sunt definite ca norme esențiale în sistemul de gândire sau convingeri care formează baza raționamentului în acest sistem, menționându-se că în codurile etice principiile deseori sunt divizate în două categorii: a) principii etice – afirmații generale ale principiilor etice care stau la baza activității și se referă la atitudini, drepturi și obligații ce țin de bunăstarea umană, spre exemplu: „respectul pentru autonomia beneficiarilor de servicii”, „promovarea bunăstării umane”; 2) principiile activității profesionale – afirmații generale despre cum să obții ceea ce este bine pentru beneficiarii de servicii, spre exemplu: „colaborarea cu colegii” [3, p.18].

Principiile etice sunt deduse din valori și, ca atare, sunt în concordanță cu acestea. Principiile eticii profesionale sunt într-o strânsă legătură cu cele ale eticii societale, dar nu se identifică. Este vorba despre diferențe în ceea ce privește prioritățile, intensitatea acțiunii sau aplicațiile. O asemenea diferență importantă poate fi observată, de exemplu, în cazul principiilor etice care guvernează relațiile dintre două persoane. Astfel, pe de o parte, atât etica societală, cât și cea profesională subliniază importanța principiului egalității. Etica asistenței sociale acordă însă prioritate intereselor beneficiarilor în raport cu ceilalți indivizi. Or, dacă principiul eticii societale afirmă că „toate persoanele trebuie respectate ca fiind egale”, apoi principiul profesional al asistenței sociale susține că „toate persoanele trebuie respectate ca fiind egale, dar interesele beneficiarilor au prioritate”. Pe de altă parte, însă, nu se pot impune principii etice profesionale care să fie în dezacord total cu standardele etice generale ale comunității în numele niciunei profesii [26, p.449-450].

În literatura de specialitate există mai multe clasificări ale valorilor și principiilor fundamentale pe care se bazează asistența socială. *Z. Butrym*, spre exemplu, enumeră în calitate de valori fundamentale pe care se bazează asistența socială: 1) respectul pentru persoană; 2) încrederea în natura socială a omului privit drept creatură unică ce depinde de alți oameni în îndeplinirea unicității sale; 3) încrederea în capacitatea umană de schimbare, creștere și îmbunătățire [5, p.3]. *F.P. Biestek* evidențiază șase principii morale relevante pentru asistența socială: 1) acceptarea; 2) atitudinea neutră; 3) individualizarea; 4) exprimarea sentimentelor orientată spre un anumit scop și implicarea emoțională controlată; 5) confidențialitatea; 6) autodeterminarea [2]. *N. Timms*, la rândul său, consideră în calitate de principii fundamentale ale asistenței sociale: 1) să respecti clientul; 2) să îl accepți pentru el însuși; 3) să nu-l condamni; 4) să confirmi/aprobi dreptul lui la autodeterminare; 5) să respecti încrederea lui [25, p.57].

În Codul Etic al Asociației Naționale a Asistenților Sociali, SUA (NASW) [21, Preambul] se menționează că misiunea asistenței sociale este înrădăcinată într-un set de valori esențiale/fundamentale, precum: serviciile, justiția socială, demnitatea și valoarea persoanei, importanța relațiilor interumane, integritatea, competența. Din aceste valori sunt deduse, respectiv, următoarele principii ale asistenței sociale: furnizarea de servicii în beneficiul clienților ca scop primar al asistenților sociali; respingerea in justiției sociale și promovarea schimbării sociale, în special în interesul persoanelor, grupurilor de oameni vulnerabili, oprimați; respectarea și promovarea demnității individului, unicității și valorii fiecărei persoane etc.

Valorile de bază ale asistenței sociale în secolul XXI, evidențiate în Codul Etic BASW, sunt: 1. *Drepturile omului, respectarea valorii innăscute și a demnității tuturor oamenilor* exprimată în principiile: susținerea și promovarea demnității și bunăstării umane; respectarea dreptului la autodeterminare; promovarea dreptului

de participare; tratarea persoanei ca un tot unitar; identificarea și dezvoltarea punctelor tari/forte. 2. *Justiția socială* cu principiile: neacceptarea discriminării; recunoașterea diversității; distribuirea onestă/echitabilă a resurselor; refuzarea politicilor și practicilor opresive, nedrepte, dăunătoare sau ilegale; neacceptarea condițiilor sociale care contribuie la excluderea socială, stigmatizare sau subjugare, acționând în scopul creării unei societăți incluzive. 3. *Integritatea profesională* cu principiile: susținerea valorilor și reputației profesiei; desfășurarea activității într-un mod cinstit, de încredere și deschis, explicând clar oamenilor rolul asistenților sociali, intervențiile și deciziile; menținerea granițelor profesionale; decizii profesionale bazate pe argumente justificate și echilibrate; responsabilitatea profesională pentru hotărârile și acțiunile întreprinse, în fața beneficiarilor, angajatorilor și a publicului larg [3, art.2.1, 2.2, 2.3].

Indiferent de clasificările prezentate, în asistența socială există un set de valori fundamentale, abordate și ca principii morale de bază, care exprimă totalitatea exigențelor de conduită morală corespunzătoare activității asistentului social, precum: *respectul pentru persoană (persoana asistată) sau recunoașterea valorii înăscute și demnității fiecărei ființe umane, persoanei asistate; recunoașterea dreptului persoanei asistate la autodeterminare; acceptarea; individualizarea; toleranța, obiectivitatea, confidențialitatea; justiția socială; integritatea profesională*. În continuare, vom expune succint conținutul acestor valori și principii, recunoscute ca valori esențiale de toate codurile etice/deontologice ale asistenței sociale și având ca suport: „Etica în asistența socială. Declarație de principii” [13], Codul Etic NASW [21], Codul Etic BASW [3], Codul deontologic al profesiei de asistent social din România, Codul nr.1/2008 [8], Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova (2005) [7].

Respectul pentru persoană este considerată valoarea supremă a asistenței sociale. În „Etica în asistența socială. Declarație de principii”, în Codul Etic BASW etc. se spune că „asistența socială se bazează pe respect față de valoarea înăscută și demnitatea tuturor oamenilor și pe drepturile ce rezultă din acestea”, după cum este stipulat și în Declarația Universală cu privire la Drepturile Omului (1948), precum și în alte declarații și convenții cu privire la drepturile omului [13, art.4.1; 3, art.2.1]. Fiecare ființă umană este o valoare unică, are o anumită personalitate, ceea ce implică respect necondiționat. Cerința respectului pentru individ a fost formulată pregnant de Im.Kant într-o versiune a imperativului categoric, cunoscută și ca principiul „Scopului în Sine”, care îndeamnă să tratăm „umanitatea atât în persoana noastră sau a altcuiva, întotdeauna ca scop și niciodată numai ca mijloc” [14, p.238]. Respectul pentru persoană este un drept al tuturor oamenilor (beneficiarilor) și presupune că asistenții sociali nu trebuie să facă niciun fel de discriminări pe motive de: sex, vârstă, rasă, apartenență etnică sau religioasă, orientare sexuală sau statut socioeconomic etc. Codul Etic NASW (2008) prevede că „asistenții sociali sunt sensibili la diversitatea culturală și etnică și se străduie să pună capăt discriminării, asupririi, sărăciei și altor forme de injustiție socială”, „promovează justiția socială și schimbarea socială împreună cu și în numele clienților”, „încearcă să intensifice capacitatea oamenilor de a-și exprima propriile trebuințe”, „încearcă să promoveze receptivitatea organizațiilor, a comunităților și a altor instituții sociale la trebuințele și problemele sociale ale indivizilor” [21, art.1.05, Preambul]. Fiecare ființă umană are dreptul să fie tratat ca o persoană demnă, rațională, înzestrată cu libertăți inalienabile, capabilă să își controleze propria viață și să ia propriile decizii. Asistentul social trebuie să respecte, să încurajeze și să aprobe integritatea fizică, psihologică, emoțională și spirituală a fiecărei persoane, precum și bunăstarea ei. În activitatea sa, el nu va oferi, direct sau indirect, suport persoanelor, grupurilor, forțelor politice ori structurilor de putere în manipularea sau oprimarea celorlalte ființe umane. Aprecierea demnității și valorii oamenilor permite să fie creată o atmosferă emoțională deschisă și sinceră în relația asistentului social cu beneficiarul, le oferă acestora oportunități și accesul la resursele societății [20, p.27].

Principiul respectării persoanei umane va fi aplicat de către asistentul social în tratarea tuturor beneficiarilor, inclusiv a persoanelor cu deficiențe, nevoi speciale. Există, desigur, și situații când drepturile derivate din această valoare pot fi limitate sau chiar anulate. Este vorba de cazurile: 1) când acțiunile persoanei încalcă legea; 2) când interesele celorlalți sunt afectate într-un grad inacceptabil; 3) când există un refuz intenționat de a acționa moral; 4) când acțiunile persoanei pot aduce atingere intereselor sale [6, p.30-31; 21, art.1.02; 3, art.2.1].

Respectul pentru persoană, după cum menționează R.Downie și E.Tefler, „nu numai că este o atitudine morală de vârf, dar, de asemenea, toate celelalte principii și atitudini morale trebuie explicate în termenii ei” [12, p.12]. Or, toate celelalte principii ale asistenței sociale (autodeterminare, individualizare, acceptare etc.) sunt derivate din valoarea fundamentală a asistenței sociale – „respectul pentru persoana umană”, dezvoltând conținutul și sensul acesteia.

Autodeterminarea este o valoare care se regăsește plenar în câmpul asistenței sociale; este unul din principiile centrale ale asistenței sociale care își are izvorul în respectul pentru persoană, credința în demnitatea înăscută a persoanei. Autodeterminarea reprezintă libertatea de a alege, materializată ulterior în decizii. Asistenții sociali trebuie să respecte și să promoveze drepturile persoanelor de a lua decizii și de a alege, indiferent de valorile și alegerile lor de viață [13, art.4.1.1; 3, art.2.1.2; 21, Preambul, art.1.02 etc.]. Autodeterminarea presupune lipsa constrângerilor și reflectă dreptul beneficiarilor de a-și trăi viața pe baza standardelor proprii. Respectând principiul autodeterminării, asistentul social îndrumă persoana asistată în procesul de identificare a soluțiilor, sporindu-i șansele de a lua hotărâri în cunoștință de cauză, fundamentate pe coerență și obiectivitate. El nu trebuie însă să-și impună punctul de vedere cu referire la alegerea soluțiilor optime, „să împingă clientul într-un curs de acțiuni care se desfășoară contrar dorințelor acestuia” [6, p.31]. Atunci când asistentul social începe să impună limite, să violeze autodeterminarea beneficiarului, el se îndepărtează de la principiul respectului demnității ființei umane. Asistentul social care respectă și promovează dreptul persoanelor asistate la autodeterminare, le sprijină în eforturile lor de a-și identifica și clarifica scopurile, de a alege cele mai bune opțiuni de soluționare a problemelor, le apreciază capacitățile și le ajută să-și mobilizeze resursele. Asistentul social trebuie să promoveze implicarea și participarea totală a utilizatorilor serviciilor într-o manieră care să le permită să fie împuterniciți în toate aspectele privind deciziile și activitățile care le afectează viața [13, art.4.1.2].

În același timp, principiul autodeterminării nu înseamnă abandonarea beneficiarilor, diminuarea responsabilității, lipsa îndrumărilor. Asistenții sociali, care respectă principiul autodeterminării, mai degrabă ghidează activ decât conduc coercitiv procesul de asistență. Or, deși nu trebuie să influențeze alegerea făcută de persoana asistată, asistentul social trebuie să-și expună opiniile, gândurile în formă de informații care ar completa cunoștințele cu privire la posibilitățile de rezolvare a problemelor; să-și prezinte punctul de vedere, sugestiile, experiența nu pentru a determina beneficiarul într-o anumită direcție, ci ca o sursă suplimentară de informare pentru procesul de identificare a alternativelor în luarea deciziilor. Asistentul social trebuie să aducă la cunoștința beneficiarului că acestea sunt doar o parte din experiența socială și că el nu deține „monopolul cunoștințelor”, iar părerea lui nu reprezintă un principiu obligatoriu de urmat. În felul acesta, autodeterminarea persoanei asistate se va realiza prin participarea activă atât a beneficiarului, cât și a asistentului social.

Beneficiarul are dreptul de a-și administra propria viață și de a lua propriile decizii cu referire la ea, de a avea propriile sale valori și credințe, de a nu discuta cu asistentul social situațiile pe care nu le consideră relevante pentru problema respectivă, de a nu accepta un mod anumit de soluționare a problemei. Or, asistentul social trebuie să analizeze cu mare precauție standardele, pe care le va aplica în evaluarea problemei beneficiarului, pentru a nu afecta respectul de sine al acestuia, ceea ce, în caz contrar, ar putea exclude posibilitatea unei cooperări constructive. Asistentul social trebuie să accepte faptul că beneficiarul este o persoană îndreptățită să decidă dacă dorește sau nu o formă sau alta de ajutor. Orice modificare în comportamentul persoanelor asistate trebuie să se realizeze numai prin participarea și implicarea activă a acestora, prin consensul lor.

În practica asistenței sociale se întâlnesc multiple cazuri când beneficiarii au posibilități limitate de a-și exercita libertatea de alegere. Aceștia sunt, de exemplu, beneficiarii care au nevoie de protecție, dat fiind statutul lor de dependență (copii minori, copii instituționalizați, persoane cu handicap, bătrâni etc.), persoanele care se reabilitează după ce au încălcat normele sociale (delincvenții, toxicomanii, alcoolicii, bolnavii mintal) etc. În asemenea situații, asistentul social va lua decizii împreună cu alți specialiști, membri ai familiei, cu tutorele sau curatorul, cu cadre didactice etc., încercând să găsească cât mai multe alternative pentru soluționarea problemelor, să creeze condiții în care aceste persoane să accepte responsabilități și să-și dezvolte capacități de a-și controla propriul comportament. Dar și în aceste cazuri trebuie menținută, într-o oarecare măsură, autodeterminarea (de exemplu, decizia privind locul de plasament pentru un copil abuzat sau pentru un bătrân etc.). În Codul Etic BASW se spune că „asistenții sociali trebuie să accepte și să respecte pe cât e posibil preferințele, dorințele și implicarea în luarea de decizii a fiecărui individ, chiar dacă ei, sau alte persoane, au dreptul de a lua decizii din numele aceluși individ. Aceasta presupune obligația de a recunoaște și a respecta dorințele și sentimentele copilului, acordându-i importanța cuvenită maturității și capacității de înțelegere a copilului, unde legea investeste cu puterea consimțământului cu privire la copil un părinte sau un tutore” [3, art.3.2, 3.3].

Fiecare persoană are dreptul să se autorealizeze în măsura în care nu afectează autorealizarea celorlalți. În documentul „Etica în asistența socială. Declarație de principii” [13, art.4.1.1], în Codurile de Etică NASW [21, art.1.02], BASW [3, art.2.1.2], în Codul deontologic al profesiei de asistență socială din România [8, art.19], Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova [7, art.37, 42, 43, 46] se spune că asistentul social trebuie să respecte și să promoveze dreptul persoanelor/beneficiarilor la autodeterminare, de a face alegeri și de a lua decizii de sine stătător, indiferent de valorile și alegerile lor în viață, cu condiția ca acestea să nu amenințe siguranța, drepturile și interesele legitime ale altor oameni. Însă, în cazul în care acțiunile beneficiarului reprezintă un risc pentru ei înșiși și/sau pentru alte persoane, asistentul social poate limita drepturile beneficiarului la autodeterminare, poate interveni fără a informa beneficiarul. Asemenea decizii pot fi luate numai dacă ele sunt etice, profesionale și legal justificate.

Printre alte principii importante, care ghidează practica asistenței sociale și care își au izvorul, de asemenea, în respectul pentru persoana umană, se înscriu: *acceptarea, individualizarea, toleranța, obiectivitatea, confidențialitatea*.

Acceptarea semnifică o „recunoaștere a valorii interne a persoanei”; „oferirea serviciilor pe o bază universală... nu după dorințele asistentului social”; o „înțelegere tolerantă”, care presupune că asistentul social trebuie să intervină la solicitarea beneficiarilor, chiar și atunci când există un sentiment de respingere [25, p.52]. Fiind în strânsă legătură cu autodeterminarea, acceptarea înseamnă susținerea punctului de vedere al beneficiarului, tratare cu respect și demnitate a beneficiarului, înțelegându-se că el posedă abilități și resurse unice și are capacitatea de a le utiliza pentru a se schimba, a se dezvolta. Acceptarea nu este doar o toleranță, ci aprecierea pozitivă a contribuției acestuia în munca comună de soluționare a problemei apărute. Acceptarea este o atitudine a asistentului social caracterizată prin a nu critica și condamna, a nu fi judecător al beneficiarului. Acceptarea înseamnă focalizarea nu pe problemele și părțile slabe, dar mai întâi pe punctele tari/forte ale beneficiarilor, pe potențialitățile lor, pe încrederea că ei sunt capabili să-și organizeze viața. Focalizarea pe punctele tari ajută beneficiarii să-și vadă mai bine propriile resurse în realizarea scopurilor, sporind astfel și motivația lor de a se implica în procesul de identificare a soluțiilor [18, p.201].

Individualizarea presupune recunoașterea și înțelegerea calităților unice ale fiecărui beneficiar; utilizarea diferențiată a principiilor și metodelor în asistarea fiecăruia, cu scopul unei mai bune adaptări; tratarea ființei umane anume ca *această* ființă și nu ca alta, adică cu caracteristicile ei personale, diferită de ceilalți. Desigur, asistenței sociale se bazează în activitatea practică pe cunoștințe generale despre comportamentul uman, dar ei trebuie să aplice aceste cunoștințe individualizat, să le adapteze la fiecare caz în parte, să facă distincție între calitățile și circumstanțele diferite ale fiecărui beneficiar. Individualizarea nu acceptă stereotipuri, etichetări, clasificări în tratarea beneficiarilor. Clasificarea înseamnă generalizare, organizarea fenomenelor pe baza caracteristicilor comune, adică crearea de categorii. Acesta este un proces esențial în cunoașterea științifică și construirea de teorii. Când însă clasificarea este folosită în activitatea directă cu oamenii, există pericolul ca ei să fie tratați ca obiecte incluse în anumite categorii, mai degrabă decât ca indivizi. Etichetarea sau clasificarea duce la comportamente specifice atât din partea celor care etichetează, cât și din partea celor etichetați. Astfel, *Hans Tach* afirmă că dacă o persoană devine o categorie, ceilalți se referă la ea ca la o categorie și ea joacă rolul care i-a fost încredințat. Etichetată ca irațională, o persoană acționează nebunește; catalogată periculoasă, persoana devine periculoasă și ajunge la închisoare [1, p.323]. Se poate spune, deci, că clasificarea, atât de importantă pentru construcțiile teoretice, poate deveni periculoasă când se iau decizii cu referire la persoane aparte. Fiecare beneficiar trebuie privit ca o persoană unică în felul său, cu o poveste particulară a vieții și tratat cu demnitate.

Individualizarea nu înseamnă, însă, separarea/izolarea persoanei de un anumit mediu sociocultural, de restul lumii. Persoana trebuie tratată ca un întreg, făcând parte dintr-o familie, dintr-un grup, dintr-o comunitate, dintr-o societate. Asistenței sociale trebuie să fie preocupați de întreaga persoană a beneficiarului, de familia, comunitatea, de mediile sociale și naturale căreia îi aparține acesta și trebuie să caute să identifice toate aspectele vieții unei persoane. Tratarea individualizată a beneficiarilor presupune cunoașterea întregului sistem de interacțiuni în care acesta este integrat, ceea ce va permite să fie dezvăluite multiple surse și posibilități de schimbare pentru beneficiari, grupurile și mediile lor sociale. „Asistenței sociale ar trebui să se concentreze asupra capacităților tuturor indivizilor, grupurilor și comunităților și astfel să promoveze dezvoltarea acestora” [13, art.4.1.3; 4.1.4].

Toleranța înseamnă a nu învinui beneficiarii, a nu-i evalua ca buni sau răi, a le permite să-și exprime propriile judecăți de valoare. Cele menționate nu exclud faptul că asistenței sociale pot face aprecieri cu

privire la acțiunile beneficiarilor. Toate acestea trebuie făcute însă cu mare atenție și cât mai rar, încercând să se afle cât mai multe despre lumea beneficiarului și ajutându-l să-și analizeze valoarea deciziilor prin propriile viziuni și nu prin cele ale asistentului social.

Obiectivitatea este în strânsă legătură cu principiile individualizării și toleranței și înseamnă a reflecta situația așa cum este, imparțial, detașat de impresiile personale. Obiectivitatea unui asistent social ne apare mai degrabă ca o descriere decât ca o evaluare a comportamentului beneficiarului. Obiectivitatea cere ca asistentul social să asculte povestea beneficiarului, evitând propriile sentimente, prejudecăți sau etichetări. Totodată, asistenții sociali obiectivi trebuie să demonstreze atenție și grijă față de beneficiari [20, p.81-82].

Confidențialitatea este un drept fundamental al beneficiarilor și exprimă faptul că informațiile pe care ei le dezvăluie trebuie să fie distribuite de către practicieni în corespundere cu normele etice, respectând intimitatea și confidențialitatea atât în interiorul agenției, cât și între agenții [21, art.1.07; 3, art.3.1, 3.4, 3.5; 8, art.26; 7, art.8]. Aceste informații se referă la identitatea beneficiarului, conținutul discuțiilor cu el, opiniile personale și materialele scrise. Beneficiarul are dreptul de a decide cât de mult poate să dezvăluie din problemele sale; are, deci, dreptul la secretele sale. La rândul său, asistentul social trebuie să ceară atâta informație de la beneficiar de câtă este nevoie pentru a i se oferi serviciul solicitat.

Dreptul beneficiarului la confidențialitate înseamnă în același timp și *dreptul la bunul său renume*. Din această perspectivă, informațiile confidențiale ale unui beneficiar, care, făcute public, pot fi în detrimentul bunului său nume și al poziției sale sociale, trebuie păstrate (protejate) cu strictețe. În acest scop, nu se admite interviuarea beneficiarului în prezența altor persoane; nu se admit, de asemenea, emiterea mesajelor care pot oferi informații despre beneficiar, discuțiile publice între asistenții sociali referitoare la beneficiarii lor etc. Asistentul social trebuie să obțină acordul de bună-știință al beneficiarilor atunci când activitățile lor se înregistrează în scris sau audio sau când la acestea participă ca observator o a treia persoană.

Asistenții sociali trebuie să respecte și confidențialitatea informațiilor aflate de la colegii lor în cadrul activității profesionale. Ei trebuie să fie precauți pentru a asigura și păstra confidențialitatea informației transmise către alți parteneri prin intermediul computerului, poștei electronice, mașinilor fax, telefonului și altor tehnologii electronice. Divulgarea informațiilor de identificare trebuie evitată pe cât e posibil [21, art.1.07(m)].

Dreptul la bunul său nume, la confidențialitate impun restricții deontologice și față de instituția asistenței sociale. Astfel, serviciile de asistență socială nu pot păstra date despre beneficiar decât cu consimțământul acestuia. Serviciilor sau autorităților care solicită informații despre beneficiar în scopul unor statistici sau cercetări trebuie să li se ofere date codificate, care protejează identitatea beneficiarului și aspectele de intimitate ale „problemei” sale.

În practica asistenței sociale pot fi și anumite excepții de la aceste restricții. De exemplu, asistentul social nu poate aplica cu strictețe principiul confidențialității în cazul asistării persoanelor cu handicap sever, care și-au pierdut într-o anumită măsură din capacitatea de autodeterminare. Lucrând într-o echipă multidisciplinară, el trebuie să împărtășească informațiile pe care le deține cu medicul psihiatru sau cu psihologul pentru a se obține evaluarea cât mai deplină a persoanei respective. Asistenții sociali fac excepție de la principiul confidențialității și în situațiile când există pericolul ca beneficiarul să producă un rău altei persoane. În cazul anchetelor juridice, asistentul social, instituția respectivă sunt obligați să transmită anumite informații despre beneficiar, cu condiția ca ele să rămână în interiorul echipei. Serviciilor trebuie oferită informația relevantă doar pentru cazul dat și cu permisiunea beneficiarului. În același timp, asistentul social trebuie să informeze beneficiarul în detaliu despre limitele confidențialității într-o situație concretă, despre scopul și modul în care va fi folosită informația [21, art.2.02; 3, art.3.10; 8, art.26, 3, 4].

Dreptul la confidențialitate și bunul nume necesită ca relațiile dintre asistentul social și beneficiar să se desfășoare în condiții de protecție și intimitate absolute. Toate documentele (rapoarte, dosare, anchete etc.) trebuie păstrate într-un regim de siguranță, fără ca ele să fie accesate de persoane străine cazului. Asistentul social trebuie să permită beneficiarilor acces moderat la orice document din domeniul asistenței sociale care poate avea legătură cu persoana lor. Totodată, asistentul social trebuie să aibă mare grijă să protejeze confidențialitatea informațiilor despre alte persoane la care se referă aceste documente. Ca principiu etic, confidențialitatea stă la baza stabilirii unor relații profesionale de încredere, la baza dezvoltării unor parteneriate eficiente.

Justiția socială. Definiția asistenței sociale, aprobată de Federația Internațională a Asistenților Sociali (IFSW) și de Asociația Internațională a Școlilor de Asistență Socială (IASSW) în timpul întâlnirilor comune

de la Copenhaga desfășurate în mai 2001, de la care pornește și documentul comun al IFSW și IASSW „Etica în asistența socială. Declarație de principii”, evidențiază principiul justiției sociale (alături de cel al drepturilor omului) ca principiu fundamental în asistența socială „Asistenții sociali – se spune în acest document – au responsabilitatea de a promova justiția socială, în relație cu societatea în general și în relație cu persoanele cu care ei lucrează” [13, secțiunea 4.2]. Aceasta înseamnă înfruntarea *discriminării negative**. Asistenții sociali au responsabilitatea de a contesta discriminarea negativă bazată pe caracteristici de tipul: capacitate, vârstă, cultură, sex, statut marital, statut socioeconomic, opinii politice, culoare, rasă sau alte trăsături fizice, orientare culturală sau credință religioasă [13, art.4.2.1]. Justiția socială este considerată valoare și principiu de bază pentru practica asistenței sociale și în codurile de etică NASW, BASW etc., în care se spune că asistenții sociali au datoria „de a promova valorile sociale, economice, politice și culturale, instituțiile care sunt compatibile cu realizarea justiției sociale”, „de a promova justiția socială și schimbarea socială împreună cu și în numele clienților” [3, art.2.2; 21, art.4.02, 6.01, 6.04 etc.]. Aceasta înseamnă că asistentul social trebuie să promoveze condițiile ce încurajează respectul pentru diversitatea socială și culturală din interiorul țării și la nivel global; să promoveze politicile și practicile ce demonstrează respect pentru diferențe, ce apără drepturile și confirmă egalitatea și justiția socială pentru toți oamenii [13, art.4.2.2; 21, art.6.04(a), (b), (c), (d)].

Justiția socială se referă la modul în care societatea distribuie membrilor săi resursele de care dispune și presupune eliminarea discriminării împotriva oricărei persoane sau oricărui grup în funcție de rasă, culoare, sex, orientare sexuală, vârstă, religie, statut marital, convingere politică, a discriminării în funcție de orice handicap mintal ori fizic sau orice altă preferință ori caracteristică personală, condiție ori status. Asistentul social trebuie să acționeze pentru a se asigura că toate persoanele au acces la resursele, serviciile și oportunitățile de care au nevoie. El trebuie să extindă aria oportunităților pentru toate persoanele, acordând o atenție deosebită grupurilor și persoanelor dezavantajate, oprimate [21, Ethical principles; 3, art.2.2; 8, art.9, 14; 7, art.4, 7, 2.6].

Justiția socială nu înseamnă o egalitate de statut social între toate persoanele, ci o egalitate de tratament, șanse egale în accesarea resurselor comunitare, rezultate egale, sprijin pentru persoanele vulnerabile, respectarea tuturor drepturilor omului. Injustiția socială apare atunci când societatea încalcă drepturile omului sau îi prejudiciază pe unii din membrii săi și instituționalizează inegalitatea prin discriminări împotriva unor grupuri de cetățeni. Aceasta împiedică accesul egal la oportunități și resurse, limitând participarea completă la viața societății.

Pentru a promova accesul la resurse, este necesar ca asistenții sociali să se asigure că modul lor de lucru denotă competență și sensibilitate pentru diversitatea culturală. Diversitatea culturală, în cel mai larg sens al său, descrie fenomenul diferențelor umane ca fiind generat de apartenența la diverse grupuri identificabile (nu doar la etnie sau rasă). Din această perspectivă, niciunul dintre noi, indiferent de identitatea noastră culturală primară, nu este monocultural. Unicitatea noastră culturală derivă din apartenența la multiple culturi – asociate celor două sexe, unor ocupații, cluburi și organizații, unor regiuni geografice, comunități, unor etnii și religii etc. Membrii unui grup au, în general, aceleași valori sau urmează reguli comune de comportament pentru participarea și/sau apartenența la grup. Cu toate acestea, fiecare membru al grupului prezintă și multe calități și comportamente care îl diferențiază de ceilalți, ele fiind generate de statutul socioeconomic, educație, trecutul familiei etc. [23, p.7] Multitudinea de variabile socioculturale, care îi influențează atât pe asistenții sociali, cât și pe beneficiari, generează concluzia că cele mai multe relații în practica asistenței sociale sunt relații multiculturale, iar asigurarea succesului în lucrul cu diverși beneficiari ține atât de respectarea valorilor și principiilor asistenței sociale, cât și de competența culturală a asistentului social, de cunoștințele, convingerile lui etnoculturale, de înțelegerea manifestată pentru atributele culturale ale fiecărui beneficiar.

Asistenții sociali trebuie să știe că nu există nicio carte cu rețete gata, care i-ar ajuta să găsească răspuns la seturile complexe de cauze și efecte ale potențialelor conflicte generate de diferitele tradiții culturale, etnice și religioase ale grupurilor, atunci când sunt aplicate la beneficiarii anumiți și în anumite momente de timp. „Asistenții sociali pot realiza acest lucru aplecând urechea la idei, învățând din teorii și din cercetare. Toate acestea oferă posibilitatea unei aprecieri și înțelegeri culturale clare” [15, p.62-64].

* În *Declarația de principii* este utilizată noțiunea „discriminare negativă”, menționându-se că în unele țări această noțiune este folosită în loc de termenul *discriminare* și că există și conceptul de *discriminare pozitivă*. Totodată, discriminarea pozitivă este cunoscută și drept „acțiune afirmativă”, înțelegându-se pașii pozitivi făcuți pentru a redresa efectele discriminării istorice împotriva grupurilor nominalizate *supra* [13, art.4.2.1].

Asistenții sociali se asigură de egalitatea șanselor privind accesul persoanelor asistate la informații, servicii, resurse și participarea acestora la procesul de luare a deciziilor. Ei contestă și combat diferitele forme ale in justiției sociale, precum: sărăcia, șomajul, discriminarea, excluderea etc. Asistenții sociali trebuie să pledeze pentru și să susțină schimbarea politicilor și legislației în scopul de a îmbunătăți condițiile sociale și de a promova justiția socială, de a sprijini crearea de oportunități pentru populațiile dezavantajate, de a promova bunăstarea generală a societății la nivel global și local, dezvoltarea oamenilor, comunităților lor și a mediului lor înconjurător. Asistenții sociali au obligația de a înfrunta condițiile sociale care contribuie la excludere socială, stigmatizare sau subjugare și să lucreze în vederea dezvoltării unei societăți incluzive [13, art.4.2, 3.4.5; 21, art.6.01 etc.].

Integritatea profesională reprezintă o valoare și un principiu de bază al conduitei profesionale, un factor de acțiune deosebit de important pentru încredere în activitatea profesională. Codul de Etică BASW [3, art.2.3] evidențiază integritatea profesională, alături de respectul pentru valoarea înăscută a tuturor oamenilor și justiția socială, ca una din valorile fundamentale ale asistenței sociale, prin care asistenților sociali li se înaintează responsabilitatea de a respecta și a susține valorile și principiile profesiei, de a se asigura că comportamentul lor nu va prejudicia imaginea profesiei. De asemenea, și în Codul de Etică NASW [21, Preambul] integritatea figurează, împreună cu serviciile, justiția socială, demnitatea și valoarea persoanei, importanța relațiilor interumane, competența, ca valoare principală a asistenței sociale. Asistenții sociali, se menționează în codurile de etică, trebuie să acționeze tot timpul într-o manieră cinstită, de încredere și deschisă, explicând clar rolul lor, intervențiile și deciziile luate, să nu dezamăgească sau să manipuleze oamenii care beneficiază de serviciile lor, colegii sau angajatorii lor. Conduita integră se referă atât la integritatea profesională, cât și la integritatea personală. Integritatea personală vizează tot ceea ce facem, iar integritatea profesională se limitează la activitățile profesionale. Dar și într-un caz și în altul integritatea se referă la calitatea unei persoane de a face ceea ce trebuie. Din această perspectivă, Codul de Etică BASW [3, art.2.3, 9, 12], Codul de Etică NASW [21, Preambul, art.5.01 etc.], Codul deontologic al profesiei de asistent social din România [8, art.16, 17, 25 etc.], Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova [7, art.19, 20, 26 etc.] stipulează că asistenții sociali trebuie să lucreze în scopul menținerii și promovării unor standarde ridicate ale profesiei, să-și practice profesia cu probitate morală, demnitate, onestitate și competență. Ei trebuie să acționeze în concordanță cu cele mai înalte standarde ale integrității profesionale, menținând în cadrul colectivității un înalt standard al conduitei lor morale, al aptitudinilor și identității de asistent social. Asistenții sociali trebuie să promoveze și să dezvolte valorile și etica profesională, baza de cunoștințe și misiunea profesiei de asistent social, să protejeze și să sporească integritatea profesională prin studii, activități de predare, cercetare și consultare, servicii, expuneri în cadrul comunităților, prin participare activă în cadrul organizațiilor lor profesionale, precum și prin alte acțiuni de eficientizare a practicii profesionale.

În scopul promovării demnității profesiei, asistentul social se va preocupa permanent ca partenerii, asociații și/sau angajații săi să nu lezeze drepturile persoanelor cu care interacționează în actul profesional, să nu diminueze încrederea publică în profesionalismul, onestitatea și responsabilitatea membrilor organizației, precum și pentru a preveni practicarea ilegală a profesiei de asistent social, sesizând în acest sens Colegiul asistenților sociali, Comisia de deontologie, alte instituții responsabile. Asistentul social trebuie să accepte responsabilizarea sau angajarea sa doar pe baza unor competențe pe care le are deja sau pe care intenționează să le dobândească. El nu trebuie să-și denatureze calificarea profesională, educația, experiența sau originea; să aibă în vedere în primul rând obligațiile de serviciu ale profesiei sale.

Asistentul social trebuie să fie vigilent și să reziste influențelor și presiunilor care interferează cu exercitarea profesiei, păstrând imparțialitatea judecăților necesare pentru a practica. El nu trebuie să folosească relațiile profesionale în scop personal. Asistenții sociali trebuie să stabilească limite adecvate, în condițiile legii, în relația lor cu beneficiarii și colegii, astfel încât să nu abuzeze de poziția lor în avantajul propriu, pentru a obține beneficii financiare sau întru exploatare sexuală [3, art.2.3, 3; 8, art.29 etc.].

În luarea deciziilor, asistenții sociali trebuie să se bazeze pe argumente bine gândite și echilibrate, fiind permanent conștienți de impactul valorilor, prejudecăților personale, precum și al conflictelor de interes asupra activității lor și a altor oameni. Ei trebuie să fie pregătiți pentru a răspunde și justifica deciziile și acțiunile întreprinse în fața beneficiarilor, angajatorilor și a publicului larg.

Asistentul social trebuie să reacționeze pe căile cele mai potrivite împotriva comportamentului lipsit de etică al oricărui membru al profesiei. El trebuie să acționeze pentru a preveni practicarea neautorizată și neinstruită a asistenței sociale. Asistenții sociali nu trebuie să facă nicio denaturare în prezentarea sa în ceea ce privește calificarea, competența, serviciile sau rezultatele ce urmează a fi atinse. Asistenții sociali trebuie să acționeze totdeauna cu integritate și să trateze oamenii cu compasiune, empatie și grijă.

Valorile și principiile etice prezentate constituie fundamente pe care este construită întreaga arhitectură a asistenței sociale. Un rol important în construirea relațiilor, în desfășurarea cu succes a activității de ajutorare a beneficiarilor îl au, de asemenea, valorile și resursele personale ale asistenților sociali: căldura, onestitatea, deschiderea, creativitatea, sensibilitatea, angajamentul, optimismul etc. Luarea unei decizii de către asistentul social, cât mai aproape de cea adecvată așteptărilor beneficiarilor, ține de nivelul de cunoaștere a problemei și de respectarea standardelor deontologice, de capacitatea lui de a stabili un echilibru între valorile personale, cele profesionale și cele implicate în rezolvarea cazului concret. Dat fiind complexitatea realității sociale în schimbare și a experienței în domeniul asistenței sociale, valorile și principiile, expuse în codurile etice, sunt modificate periodic, prin proceduri specifice oricărei asociații naționale.

Bibliografie:

- ALEXIU, M. Valori și faze ale acțiunii în asistența socială. În: NEAMȚU, G. (coord.). În: *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003, p.319-365. ISBN 973-681-263-4
- BIESTEK, F.P. *The Casework Relationship*. London: Unwin University Books, 1961.
- British Association of Social Workers (BASW). *Code of Ethics*. 2010. [Accesat 21.04.2013] Disponibil: <http://www.basw.co.uk/codeofethics/>
- BULGARU, M. *Asistența socială în contextul globalizării*. Chișinău, 2012. ISBN 978-9975-71-310-8
- BUTRYM, Z. *The Nature of Social Work*. London: Macmillan, 1976. ISBN 9780333191248
- CLARKE, C., ASQUITH, S. *Social Work and Social Philosophy: A Guide for Practice*. London: Routledge and Kegan Paul, 1985. ISBN 0710206100
- Codul deontologic al asistentului social din Republica Moldova (2005). În: *Standarde profesionale în domeniul asistenței sociale*. Chișinău, 2006, p.7-15.
- Codul deontologic al profesiei de asistent social din România, Codul nr.1/2008. În: *Monitorul Oficial al României*. Partea I, nr.173 din 06.03.2008.
- Dicționar enciclopedic ilustrat (DEI)*. Chișinău: Cartier, 1999. ISBN 9975-949-64-9
- Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*. București: Editura Academiei Române, 1975.
- Dicționarul explicativ al limbii române (DEX)*. București: Univers Enciclopedic, 1996. ISBN 973-9243-29-0
- DOWNIE, R.S., Telfer, E. *Respect for Persons*. London: Allen & Unwin, 1969. ISBN 9780041000245
- IFSW, IASSW. Etica în asistența socială. Declarație de principii, 2004. În: BUZDUCEA, D. *Sisteme moderne de asistență socială. Tendințe globale și practici locale*. Iași: Polirom, 2009, p.205-211. ISBN 978-973-46-1332-8
- KANT, Im. *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*. București: Editura Științifică, 1972.
- LITTLECHILD, B. Values and cultural issues in social work. In: *ERIS web journal*, 1/2012, p.62-76. ISSN: 1804-0454
- LOEWENBERG, F., DOLGOFF, R. *Ethical Decisions for Social Work Practice* (2nd ed.) Itasca, IL: F.E. Peacock Publishers Inc., 1985. ISBN 978-0875813110
- LYONS, K., MANOIN, K., CARLSEN, M. *International perspectives of Social Work. Global Conditions and Local Practice*. Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-1-4039-3951-7
- McAUAIDE, S., EHRENREICH, J.H. Assessing client strengths. In: *Families in Society*, 1997, 78 (2), p.201-212. Print ISSN: 1044-3894 Electronic ISSN: 1945-1350
- MIGNON, J-C. *O soluție pentru criza valorilor: mai multă Europă*. [Accesat 15.04.2013] Disponibil: <http://www.infoeuropa.vd/evenimente-europene-in-moldova/o-soluție-pentru-criza-valorilor-mai-multa-europa-declarația-presedintelui-apce-cu-ocazia-zilei-europei>.
- MILEY, K.K., O'MELLA, M., DuBOIS, B. *Practica asistenței sociale. Abordare participativă*. Iași: Polirom, 2006. ISBN 978-973-681-997-1
- National Association of Social Workers. *Code of Ethics*. 2008. [Accesat 13.04.2013] Disponibil: <http://www.socialworkers.org/pubs/code/code.asp>.
- Noul dicționar universal al limbii române*. București: Litera Internațional, 2006. ISBN 978-973-675-307-7
- ROUNDS, K.A., WEIL, M., BISHOP, K.K. Practice with culturally diverse families of young children with disabilities. In: *Families in Society*, 1994, 75 (1). Print ISSN: 1044-3894 Electronic ISSN: 1945-1350
- SMITH, P.B., SCHWARTZ, S. Values. In: BERRY, W., SEGALL, M.N., KAGITCIBASI, C. (eds.) *Handbook of Gross-Cultural Psychology, vol.3*. Boston: Allyn&Bacon, 1997. ISBN 978-0205160761
- TIMMS, N. *Social Work Values: An Enquiry*. London: Routledge and Kegan Paul, 1983. ISBN 0-7100-9404-3
- TOMPEA, D. Deontologia asistenței sociale și construcția paradigmei profesionale. În: NEAMȚU, G. (coord.). *Tratat de asistență socială*. Iași: Polirom, 2003, p.401-464. ISBN 973-681-263-4
- VOICU, B. Valorile și sociologia valorilor. În: VLĂSCEANU, L. (coord.). *Sociologie*. Iași: Polirom, 2011, p.249-293. ISBN 978-973-46-1815-6

Prezentat la 30.04.2013